

УКРАЇНА ТА ЄС: ШЛЯХ ДО ІНТЕГРАЦІЇ ЧЕРЕЗ РЕФОРМИ

У статті уточнюються умови, які необхідно виконати Україні для євроінтеграції. Робиться висновок про те, що політичні реформи йдуть швидше чим реформи економічні й соціальні. Висловлюється точка зору про те, що перспектива вступу в ЄС допомагає країнам-кандидатам проводити важливі політичні й економічні реформи. Тому для України важливі позитивні сигнали з боку ЄС.

Ключові слова: євроінтеграція, політичні реформи, соціальні реформи, адаптація соціальної політики до стандартів ЄС.

Яровая Л. В.

УКРАИНА: ПУТЬ К ИНТЕГРАЦИИ ЧЕРЕЗ РЕФОРМЫ

В статье уточняются условия, которые необходимо выполнить Украине для приближения евроинтеграции. Делается вывод о том, что политические реформы идут быстрее и динамичнее, чем реформы экономические и социальные. Высказывается точка зрения о том, что перспектива вступления в ЕС помогает странам-кандидатам проводить важные политические и экономические реформы. Поэтому для Украины важны позитивные сигналы со стороны ЕС.

Ключевые слова: евроинтеграция, политические реформы, социальные реформы, адаптация социальной политики к стандартам ЕС.

Yarova L.

UKRAINA: THE APPROACH TO INTEGRATION THROUGH REFORMS

The paper clarifies the conditions that must be done to approach the European integration of Ukraine. It is concluded that political reforms are faster and more dynamic than the economic and social reforms. Expresses the view that the prospect of EU membership is helping the candidate countries to hold important political and economic reforms. Therefore, for Ukraine are important positive signals from the EU.

Key words: European integration, political reforms, social reforms, adapting social policies to EU standards.

Актуальність статті обґрунтована тим, що для України перспектива прийняття в ЄС повинна стати стимулом для подальших реформ економіки, державного апарату, соціальної й освітньої систем. Мета статті: розглянути перспективи вступу України в Євросоюз при виконанні відповідних умов. Завдання статті: розглянути, які риси Європейського Союзу є привабливими для України, які кроки варто розпочати для скорочення відстані до євроінтеграції.

Євросоюз як політичне утворення має відмінності в порівнянні з державою, тому його навряд чи можна оцінювати за звичними для національної державності мірками. На відміну від інших інтеграційних процесів, що проходять у світі з тим або іншим ступенем успіху [1], європейська інтеграція цілеспрямовано орієнтована на інтеграцію політичну. І тому параметри становлення демократичних інститутів наднаціонального (постнаціонального) рівня перебувають у фокусі уваги не тільки теоретичного аналізу, але й політичної практики. Відомий італійський політолог А. Сбраджія вважає за необхідне розглядати реалізацію європейського політичного проекту як „поступальний процес

постнаціональної демократизації”, у центрі якого – становлення інституціонального дизайну ЄС [2]. Даний процес базується на досвіді демократичного розвитку країн-членів, але виникаючі завдання вимагають іншого, в порівнянні з національною демократією, інституціонального оформлення й іншої якості підстав. У цьому сенсі Євросоюз можна розглядати як більш-менш ефективно працюючу систему узгодження різнорівневих інтересів. Для підтримки й розвитку цієї нової якості ЄС має потребу в опорі на різноманітні механізми представництва й взаємодії національних, регіональних, групових інтересів. Громадянські ініціативи загальноєвропейського рівня формують мережні структури залучених у спільну справу людей.

У числі тих цінностей, які представляють сьогодні обличчя Євросоюзу, громадяни Європи бачать мир, права людини, демократію, верховенство закону, повагу до інших культур. Індивідуальні права й демократичні свободи розглядаються й емоційно переживаються як основа основ загальної системи цінностей. У Європі ці цінності, які давно розглядаються як універсальні, загальнолюдські, інституціоналізовані в рамках соціальної держави, й ідеальна модель європейської ідентичності будується на прагненні до соціальної справедливості.

Одним із пріоритетних напрямків європейської інтеграції була визначена адаптація соціальної політики України до стандартів ЄС, що означає реформування цієї сфери з активним залученням інститутів і програм ЄС, включаючи системи страхування, охорони праці, здоров'я, пенсійного забезпечення, політики зайнятості й т.д. Важливим у цьому контексті став намір України ратифікувати Європейську соціальну хартію й укласти міжнародні угоди про координацію систем соціального забезпечення працівників, які мають українське громадянство та працюють на території держав-членів Євросоюзу.

Як відомо, для вступу в Європейський Союз Україні необхідно одночасно виконати три головних умови: досягти європейського рівня у сфері демократії та громадянського суспільства, розвитку технологій і продуктивності праці, підвищення рівня життя громадян. Проміжними умовами є гармонізація законодавства, членство в Міжнародному Валютному Фонді (МВФ), Всесвітній Торговельній Організації (ВТО) і Північноатлантичному альянсі (НАТО), а також забезпечення ряду інших політичних і організаційних передумов.

У сфері демократії в молодій Українській державі досягнення, безумовно, є. Вільні демократичні вибори в недалекому майбутньому можуть стати візитною карткою України. Так, наприклад, на думку представників Європейського Союзу, Президентські вибори 2010 р. продемонстрували „важливі досягнення” української демократії. Мова про це йшла в заяві верховного представника ЄС із питань зовнішньої політики та політики безпеки, віце-президента Європейської комісії Кетрин Ештон, розповсюдженій 8 лютого 2010 р. у Брюсселі. „Я вітаю завершення другого раунду голосування президентських виборів в Україні й позитивну оцінку, дану процесу міжнародною спостерігальною місією ОБСЄ. У цілому, спокійна атмосфера, в якій були проведені вибори, відкрита кампанія у ЗМІ й факт, що був наданий справжній вибір, свідчать про важливі досягнення в розвитку української демократії”, – заявила Ештон. Крім того, вона поздоровила народ України з високою явкою в обох турах виборів і продемонстрованим „демократичним процесом і зобов'язаннями”.

Верховний представник також завірила, що ЄС залишається відданим зобов'язанню поглиблення відносин з Україною та підтримки в імплементації реформ, що стоять на порядку денному [3].

Однак за роки реформ життєвий рівень у країні знизився в 10-12 разів. За даними Всесвітнього банку, в 2002 р. вона виявилася на 139-му місці зі 160. Стандарт життя як показник відносин доходів 10% найбагатшої частини населення до доходів такої ж чисельності найбіднішого в Європейському союзі становить 6:1, а в Україні - 40:1 [4]. За оцінками експертів на сьогодні в Україні: 8% - абсолютно бідних, 13% - на межі

зубожіння (практично все витрачається на харчування), 28% – відносно бідних. За оцінками ж самих українців, бідними є 75% [5].

Під час обговорення перспектив майбутнього членства України в Європейському Союзі важливо широко використовувати європейський досвід для досягнення кращих результатів, особливо для оптимізації політичної ситуації. Аналіз ставлення європейських держав до вступу України в ЄС свідчить про схвалення та підтримку курсу країни на євроінтеграцію, але відзначається також необхідність невідкладних змін і вирішення багатьох питань у внутрішній діяльності країни [6, с. 156].

„Очевидно, що сучасні слабкі євроінтеграційні позиції України та її невідповідність політичним і економічним критеріям для вступу до ЄС є закономірним результатом непослідовності і зволікання у здійсненні реформ – роки тупцювання на місці залишили Україну позаду тих країн Центральної і Східної Європи, які наполегливо здійснювали складні ринкові перетворення. Домінування „декларативної” і брак правової культури в органах виконавчої влади, слабка інституційна і функціональна закріпленість пріоритетності політики європейської інтеграції у повсякденній діяльності Уряду, низький рівень фахової підготовки і знань державних службовців навіть вищої ланки того, що стосується європейської інтеграції, негативно впливають на реалізацію Угоди про партнерство і співробітництво та Стратегії інтеграції до ЄС.

Корпоративна закритість системи державного управління, високий рівень корупції, слабкість демократичних інституцій і нерозвиненість громадянського суспільства, утиски свободи преси, політичні проблеми, що викликали критику Ради Європи, відсутність стабільного національного консенсусу з ключових питань внутрішнього розвитку і зовнішньої політики утворюють вкрай негативне тло для відносин України з ЄС і загрожують перетворити Україну на країну-аутсайдера” [7].

Європейські партнери продовжують висловлювати стурбованість проведенням реформ в Україні. 4 грудня 2009 р. у Києві відбувся 13 саміт Україна-ЄС, у результаті якого питання про підписання з Україною угоди про асоціацію було відкладене. На минулому саміті Україна-ЄС Україні було відмовлено у визнанні її державою з „європейською ідентичністю”. Фраза про „європейську ідентичність” не увійшла й у зміст документів 13 саміту. Безпосередньо на саміті глава Європейської комісії Жозе Мануель Баррозу заявив, що сподівається на укладення угоди про асоціацію з Україною в наступному, 2010 році. „Ми сподіваємося, що зможемо завершити дуже амбіційну угоду про асоціацію між Україною і ЄС протягом 2010 року, і ми вітаємо той прогрес у співробітництві в різноманітних сферах... – сказав Баррозу. – Але нам ще багато необхідно зробити – і Україні, і ЄС – якщо ми хочемо реалізувати амбіції нашого партнерства”. Основною претензією до України є невиконання нею взятих на себе зобов'язань. „Я буду чесно з вами говорити, пане президенте, – заявив Жозе Мануель Баррозу. – Досить часто нам здається, що зобов'язання відносно реформ тільки почасти виконуються. Вони не завжди супроводжуються діями” [8].

Особливе значення надавалося економічній і політичній стабільності України напередодні виборів. Україна повинна була після виборів провести ряд реформ, у тому числі й конституційну реформу. Проведення конституційної реформи відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії є одним з ключових завдань „Порядку денного асоціації” – документа, що прийшов на зміну застарілому „Плану дій Україна-ЄС”, і набув чинності 20 листопада 2009 р. Серед інших завдань у документі значилися й посилення місцевого самоврядування, забезпечення незалежності судової влади, незалежності й ефективності омбудсмена, поліпшення умов утримання ув'язнених і затриманих громадян, і ліквідування неналежного поводження з ними, а також реформа соціальної сфери. За всіма цими пунктами у Європи до України серйозні претензії. „Ми вважаємо, що європейський вибір України є стратегічним, і ми готові його підтримувати, – заявив Баррозу. – Але Україна, у першу чергу, повинна підтримати себе сама” [8].

У той же час у Європейському парламенті визнають, що перспектива вступу в ЄС допомагає країнам-кандидатам проводити важливі політичні й економічні реформи, і це правило може „спрацювати” у відношенні України. Про це заявив представник групи Європейських консерваторів і реформістів (ГЕКР) Томаш Пореба на пленарному засіданні Європейського парламенту в Страсбурзі в ході дискусії про прогрес, зроблений Хорватією, Туреччиною й Македонією в плані набуття членства в ЄС. „Приклад балканських країн підтверджує, що процес розширення ЄС є сильним каталізатором для політичних і економічних реформ у країнах, які домагаються членства. Ми також повинні мати це на увазі, коли ми дивимося убік нашого східного сусіда – України”, – сказав він [9, с. 10].

На думку німецького експерта Андреаса Умланда, „Без дисциплінуючого ефекту, надаваного перспективою членства в ЄС, в Україні немає загальноприйнятого мірила, здатного точно визначити – чи корисний той або інший державний захід, політична акція для країни, чи ні. В українських політиків, чиновників й інтелектуалів відсутній єдиний орієнтир, їм не вистачає ясної точки відліку в проведенні своєї зовнішньої та внутрішньої політики. Стабілізація України – мета не тільки громадян цієї юної демократії. В упорядкуванні українського політичного процесу також повинні бути прямо зацікавлені Брюссель, Париж і Берлін. Продовжує існувати ризик, що в економічно ослабленій, політично розділеній і соціально кризовій українській державі може розвинути дезінтеграційна динаміка. Такі тенденції у свою чергу могли б послужити приводом для російського втручання або навіть військової інтервенції Москви (наприклад у Криму) – з серйозними наслідками й для російсько-західних відносин. За найгіршим сценарієм вся європейська система безпеки, створена після холодної війни, може бути поставлена під питання” [10].

25 лютого 2010 року Європейським парламентом була прийнята резолюція, у якій говориться, що головним викликом, перед яким опинилася після президентських виборів Україна, є стабілізація політичної й економічної систем.

Члени Європарламенту привітали той факт, що президентські вибори відповідали більшості стандартів вільних і чесних виборів, у них брало участь широке коло кандидатів з альтернативними політичними поглядами. „Політична й економічна стабілізація України передбачає конституційну реформу, зміцнення влади закону, залучення меншостей у політичний процес, установлення соціальної ринкової економіки та боротьбу з корупцією”, – говорилося в резолюції.

Важливим стимулюючим моментом для України стало те, що Європейський парламент визнав європейські устремління України, відзначивши, що вона „може подати заявку на вступ до ЄС, як будь-яка європейська держава, що визнає принципи свободи, демократії, поваги прав людини й фундаментальних свобод, влади закону”. Таким чином, відповідно до даної резолюції за Україною закріплюється право подавати заявку на вступ до ЄС і відкривається перспектива на перехід до безвізового режиму в Європу.

„Угода про поглиблену й всеосяжну зону вільної торгівлі дозволила б Україні поступово інтегруватися у внутрішній ринок ЄС, включаючи поширення на Україну чотирьох свобод (цього ринку)”, – вказується в резолюції [11].

Цей позитивний сигнал був високо сприйнятий українською стороною, що висловила подяку Бузеку за прийняття Європарламентом спеціальної резолюції відносно України: „У цій резолюції є довгоочікуваний сигнал, що Київ може подати заявку про вступ до ЄС” [12].

Як вважає німецький експерт А Умланд, відкриття перспективи майбутнього членства в ЄС є, мабуть, найпотужнішим інструментом впливу Заходу на внутрішній стан і зовнішню політику сьогоденної України. Надання можливості майбутньої інтеграції країни в європейські структури переформатувало б політичний дискурс і реструктурувало б партійні конфлікти [12].

Прихильність до курсу на Європейську інтеграцію підтвердив у ході свого першого візиту в Брюссель у якості Президента України Віктор Янукович. „Для України європейська інтеграція – це ключовий пріоритет зовнішньої політики, а також стратегія здійснення системних соціально-економічних реформ”, – сказав він в інтерв'ю журналістам 1 березня 2010 р. у Брюсселі по закінченні зустрічі з президентом Європейської комісії Жозе Мануелем Баррозу [13].

Як справедливо пише О. Горенко, „Для того, щоб стати гідним членом європейського співтовариства, Україні конче потрібно виробити власну „соціальну модель” європейського типу. Однак множинні, морально цілком виправдані, але в основному спонтанні ініціативи, які не передбачають стимулів для економічного зростання й підвищення продуктивності праці, можуть виснажити будь-яку економіку. Соціально-політична безсистемність є небезпечною в умовах надмірної залежності ресурсів соціального розвитку від зовнішньоекономічної кон'юнктури. Тому європейську інтеграцію можна розглядати як форму економічного й соціального самозахисту в умовах загострення глобальної конкуренції” [14].

На думку доктора Ханс-Юргена Гаймзета, Надзвичайного й Повноважного Посла Федеративної Республіки Німеччина в Україні, „Населенню, насамперед заможним прошаркам, треба дати зрозуміти, що тільки спільними зусиллями можна зробити Україну економічно потужною країною, яка займе належне місце у світі. Для цього потрібне сильне політичне керівництво, яке тільки тоді зможе бути успішним, якщо воно буде надавати пріоритетного значення загальному добробуту, а не партикулярним інтересам, що постійно паралізувало дієвість реформ в Україні й блокувало прийняття вкрай необхідних законопроектів у парламенті” [15].

З метою зміцнення Європейської політики сусідства, посилення політичного співробітництва й просування економічної інтеграції між ЄС і його сусідами Європейський Союз збільшив фінансування на період 2011-2013 р.р. У цілому на ці три роки буде виділено понад 5,7 мільярда євро. Для України обсяг коштів складе 470,1 мільйона євро.

Коментуючи дане рішення, віце-президент Європейської комісії, Верховний представник Європейського Союзу з питань зовнішньої політики та політики безпеки, баронеса Кетрін Ештон сказала: „Ми хочемо залучити глибше до співробітництва наших сусідів, доводячи, що ЄС залишається надійним партнером у цей важкий час. Ми пропонуємо більш сильні зв'язки політичної асоціації й економічної інтеграції, адаптованої для бажань і можливостей наших партнерів. Збільшення фінансування ЄС – важливий інструмент для досягнення цих цілей” [16].

Викладене дозволяє дійти таких висновків. Досягнення європейського рівня демократії, соціально-економічних стандартів, захисту прав і свобод людини відповідає національним інтересам країни й повинне бути головним пріоритетом реалізації державної політики України. Тому необхідно скористатися шансом здійснення реформ, які відкриває Україні наближення до ЄС. У той же час членство в ЄС не повинне стає самоціллю. Якщо Україна досягне європейських економічних стандартів, то вона – незалежно від питання вступу в ЄС – сама підготується до успішного господарювання в ХХІ столітті. З огляду на реальну ситуацію, варто розробити стратегію взаємовигідного розширення партнерських відносин з ЄС у різних сферах, пошуку, ініціювання та реалізації загальних проектів, поступового наближення країни до рівня європейських стандартів.

Найбільш характерними рисами соціальної політики України є централізація, формалізація, а останнім часом – значна політизація. Причому, саме політичний аспект соціальних проблем знижує їхню ефективність. Політична нестабільність перешкоджає проведенню необхідних структурних реформ і реформ, які дійсно орієнтовані на реальне підвищення рівня добробуту населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шишков Ю.В. Интеграционные процессы на пороге XXI века. Почему не интегрируются страны СНГ / Ю.В. Шишков. – М.: АСТ, 2001. – 418 с.
2. Sbragia A. Post-National Democracy: A Challenge to Political Science. Paper Delivered as the Introductory Presentation /A. Sbragia // Convegno Nazionale della Societa Italiana di Scienza Politica (SISP), Universita degli Studi di Trento, 2003. – 15 September. – P.14–15.
3. ЕС доволен прогрессом украинской демократии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://podrobnosti.ua/power/2010/02/08/664457.html>
4. Кухарская И. Украина и Европейский Союз / И. Кухарская // Корреспондент – 2005. – № 1. – С.101.
5. Талалай Х. Скільки в Україні бідних / Х. Талалай // Соціальний захист. – 2010. – № 1. – С.6.
6. Іщенко М. Імідж України в контексті глобальних трансформаційних процесів /М. Іщенко, О. П'єцух // Політичний менеджмент. – 2008. – № 4. – С.152–157.
7. Климончук В. Шлях до свободи через євроатлантичну інтеграцію України (інституційний вимір) [Електронний ресурс] / В. Климончук. – Режим доступа: <http://www.pu.if.ua/inst/ndc/nato/journal/2008/2008-12.pdf> // С.66-70.
8. Украине указали на закрытую дверь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://podrobnosti.ua/analytics/2009/12/07/649044.html>.
9. Надежда попасть в ЕС помогла бы Украине провести реформы – европарламентарий [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://podrobnosti.ua/opinion/2010/02/10/665003.html>
10. Умланд А. Европейский вклад в недуги Украины. ЕС совершает историческую ошибку, не предоставляя Киеву перспективу членства [Электронный ресурс] // Зеркало недели № 30 (758) 15 — 21 августа 2009.
11. Украине нужна политическая и экономическая стабилизация, считают в Европарламенте [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.interfax.ru/politics/news.asp?id=125317>.
12. Тимошенко верит в скорейшую ассоциацию с ЕС [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ura.dn.ua/25.02.2010/92594.html>
13. Янукович: Евроинтеграция – главный приоритет Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://podrobnosti.ua/power/2010/03/01/669091.html>.
14. Горенко О. Європейська соціальна модель і європейські перспективи України / О. Горенко // Віче. – 2009. – № 20. – С.8–10.
15. Гаймзет Х-Ю. Будущее Украины – Европейское / Х-Ю. Гаймзет // Зеркало недели. – 2010. – № 6–7. – 20 февраля 2010.
16. ЕС дает Украине деньги на реформы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://podrobnosti.ua/economy/2010/03/02/669389.html>.